

16. MAKROSOCIÁLNÍ JEVY A PROCESY

Jevy jako publikum, manifestace, náboženský fanatismus, nákupní horečka, vzpoura aj. se v sociální psychologii označují několika **souhrnnými termíny – masové jevy, davové chování, kolektivní dynamika**. Jde o skupinové chování, které **vzniká spontánně** a vyvíjí se **neplánovitě**. Je relativně **neorganizované a nepředpověditelné** a závislé na vzájemném **podněcování mezi zúčastněnými**.

Herbert Blumer (1993) rozlišuje **čtyři formy kolektivního chování**:

1. **Dav (crowd)**, který je charakterizován **rozšířením společných emocí**. Třem základním emocím odpovídají tři typy davového chování: **strach – panika, radost – pobláznění, hněv – výbuch nepřátelství**.
2. **Veřejnost (public)**, kterou charakterizuje **diskuse o nějaké konkrétní otázce** – například trest smrti.
3. **Masa (mass)** se od předchozích liší tím, že **mezi účastníky nedochází k interakci**. Jde o **simultánní a nezávislé konání velkého počtu lidí**, které vzniká například díky nějakým informacím z masmédií. Chovají se jako masa – jako „ovce“, **jeden následuje ostatní**. Lze sem zařadit módu nebo **módní záliby** masově rozšířené v určitém období – takovými mániemi byly například „**dinosaurománie**“ v 90. letech 20. století.
4. **Sociální hnutí (social movement)** se liší svou **organizovaností, strukturou a délkou trvání**. Jde o velkou skupinu, která vzniká na **podporu konkrétních myšlenek nebo cílů**. Velký počet lidí se snaží **vyřešit** něco, co chápou jako **problém**, který společnost neumí uspokojivě zvládnout.

Teoretické koncepce

Většina prací v této oblasti se soustředila na **tři procesy**:

1. **Sociální facilitace** – přítomnost jiných lidí **v davu usnadňuje, podněcuje** objevení se jistého **prožívání a chování**.
2. **Deindividualizace** – v anonymitě davu se člověk ztrácí, **snižuje se** sebeuvědomění a **sebekontrola**.
3. **Emocionální nákaza** – přenášení **prožívání mezi lidmi** v davu.

Transformace člověka v davu se projevuje **snížením intelektových schopností, zintenzivněním emocionálních reakcí, podceňováním osobního prospěchu**. Proměna jedince v člověka davu se uskutečňuje **mechanismem sugesce**. Stává se „**robotem**“ neschopným myslet, samostatně konat. Lidé v davu snadno **podléhají excesům násilí nebo idealismu**, jejich konání je diktováno **vášněmi a instinkty**. Dav neakceptuje diskusi, jenom **jednoduché „absolutní pravdy“**. Tyto „absolutní pravdy“ **apelují na primární emoce** využívající univerzálně srozumitelná slova a jiné **symboly**, probouzející hlubinnou, **nevědomou složku psychiky**.

Stephen Reicher (1982) vysvětluje masové jevy v kontextu **teorie sociální identity**. Největší **výhrady** má k hypotéze o **deindividuaci**. Podle něj se o jedinci nikdy **nedá říci, že ztratil identitu**, jenom její **těžiště se může měnit**. Tvrdí, že **v davu se může oslabovat, ztrácet personální identita** a současně s tím **roste význam sociální identity**. Člověk se **ztotožňuje s ostatními** a aktivita davu je výrazem této identity. **Identifikace s davem**, sociální identita davu, určuje **vnímání, myšlení, emoce i chování** jeho členů.

Waddington, Jones a Critcher (1989) se věnují **sociálním nepokojům**, které obyčejně spouští zdánlivě **triviální incident (flashpoint – bod vznícení)**. Podle autorů má **klíčový význam policejní strategie – spouštěcí incident** obvykle vzplane **v interakci mezi policií a**

davem. Reakce policie na tyto incidenty rozhodne, zda dojde k jejich **eskalaci či nikoli**. Přístup těchto autorů reprezentuje více sociálně historický než psychologický pohled na davy. Zatímco **psychologický pohled** často pohlíží na **dav** jako na něco „**nížšího**“ a **patologického, sociálně-historický** vidí racionalitu davu v **kontextu historických, sociálních a politických podmínek**.

KULTURA

Kulturu tvoří, co si lidé myslí, jak se chovají, co dělají a produkty jejich materiální i duševní činnosti. Kultura je charakterizována jako: **sdílená** (sociální jev), **naučená** (ne biologicky zděděná), **symbolická** (souvisí se schopností člověka používat **řeč**), **mezigeneračně přenášená**. Do kultury se člověk narodí a je jí utvářen, i když zemře, kultura přetrvává. Mezi **kulturou a jedincem je reciproční vztah**, nicméně, **kultura má větší vliv na jedince** než naopak.

Geert Hofstede určil **pět dimenzí pro klasifikaci kultur**:

- 1. Odstup od moci** vyjadřuje míru, do jaké níže postavení členové organizací a institucí očekávají a **akceptují** skutečnost, že **moc je nerovnoměrně rozdělena**. Nerovnosti v podílu na moci a bohatství jsou ve společnostech s **vysokým odstupem** od moci považovány za správné, vertikální **mobilita obyvatelstva je nízká**. V zemích s **nízkým odstupem** od moci se zdůrazňuje **rovnost příležitostí**.
- 2. Individualismus versus kolektivismus** vyjadřuje míru **začlenění jedinců do skupin**. V **individualistických** kulturách jsou vazby mezi jedinci volné, očekává se, že každý se **stará sám o sebe**, nanejvýš o své nejbližší (v rámci nukleární rodiny). V **kolektivistických** kulturách jsou lidé od narození pevně **navázáni na skupiny**. Obvykle na rozšířenou rodinu, jíž jsou hluboce oddáni, a jež jim na oplátku poskytuje ochranu.
- 3. Maskulinita versus feminita** vyjadřuje, do jaké míry se preferuje **tradiční chápání mužské role** založené na výkonu, kontrole a moci. Ve vysoce **maskulinních** kulturách je výrazná rodová diferenciaci, **muži ovládají společnost**, disponují mocí, **ženy jsou kontrolovány a ovládány**. V kulturách s nízkou maskulinitou je rodová diferenciaci a diskriminace malá, se ženami je zacházeno stejně jako s muži.
- 4. Vyhýbání se nejistotě** vyjadřuje míru **tolerance vůči nejistotě a neurčitosti**. Kultury **vyhýbající se nejistotě** minimalizují její výskyt **přísnými zákony a pravidly** a na filosofické úrovni vírou v **absolutní Pravdu** (jediného Boha). Naopak, kultury **akceptující nejistotu** **tolerují odlišné názory, minimalizují předpisy a pravidla**, ve filosofii a náboženství jsou relativisté.
- 5. Dlouhodobá versus krátkodobá orientace** – do jaké míry se klade důraz na **dlouhodobé závazky a úctu k tradicím**. **Vysoká dlouhodobá orientace** podřizuje přítomnost budoucnosti – dnešní **usilovnost, šetrnost a vytrvalost** přinese plody v **budoucnou**. V kulturách s **krátkodobou orientací** probíhají **změny rychleji** a závazky nejsou jejich překážkou.

Akulturacy

Akulturacy jsou jevy, které jsou výsledkem **nepřetržitého bezprostředního kontaktu** mezi skupinami **lidí z odlišných kultur**, a které **vedou ke změnám v původních kulturních schématech** (ke vzniku nových) v jedné nebo obou kulturách. Obvykle se o akulturaci uvažuje z perspektivy minority, nevnímá se jako **zdroj změn v majoritní, dominantní skupině**.

Etnikum

Etnikum (z řeckého *ethnos*, tj. lid) je **souhrn jedinců sdílejících společnou etnicitu**. Používá se také jako **synonymum pro etnickou skupinu, národ a kmen**. Příslušníky etnika spojuje pocit **sounáležitosti, víra ve společný původ a dějiny, společné označení sama sebe a kulturní prvky** odlišující je od jiných etnik. V českém prostředí se tento pojem používal především v 80. a 90. letech pro skupiny sdílející společnou kulturu, ale **pro svou rozvolněnost se v současnosti jako analytický nástroj nepoužívá**.